

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การนำเสนอโครงการการเรียนการสอนวิชานิทานพื้นบ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก" มีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย และสรุปผลการวิจัย โดยสรุปดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาบทนิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านค่านิยม ด้านความเชื่อ และด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่
2. เพื่อนำเสนอโครงการการเรียนการสอนวิชานิทานพื้นบ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือขึ้นโดยศึกษาค้นคว้าตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย เพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบวิเคราะห์เนื้อหาบทนิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก โดยครอบคลุมเนื้อหาทั้ง 4 ด้านดังกล่าว นำแบบวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจแก้ไข แล้วจึงนำไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม หลังจากนั้นนำแบบวิเคราะห์มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก
2. ออกภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้านของแต่ละจังหวัดในแถบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกที่เป็นลายลักษณ์อักษร และสัมภาษณ์วิทยากรท้องถิ่นประกอบ ซึ่งรวบรวมนิทานพื้นบ้านได้ทั้งสิ้น 81 เรื่อง แบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ นิทานประจำถิ่น นิทานเทพนิยาย นิทานชีวิต นิทานตำนานและเทพปกรณัม นิทานสัตว์ นิทานมุขตลก และนิทานอธิบายเหตุ
3. ส่งแบบสำรวจซึ่งเป็นบัญชีรายชื่อนิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ทั้ง 81 เรื่อง ทางไปรษณีย์ และไปด้วยตนเอง ถึงหัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทยของโรงเรียนในจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการรวมทั้งสิ้น 80 โรงเรียน เพื่อตรวจสอบว่านิทานพื้นบ้านเรื่องใดเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชา ท 031 นิทานพื้นบ้าน
4. นำข้อมูลจากแบบสำรวจที่ส่งกลับมาทั้งหมด มาหาความถี่ของนิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่อง และเรียงรายชื่อนิทานพื้นบ้านแต่ละประเภท ตามลำดับความถี่ จากเรื่องที่มีความถี่มาก ไปหาเรื่องที่มีความถี่น้อย
5. เลือกนิทานพื้นบ้านเรื่องที่มีความถี่มากจำนวนร้อยละ 50 ของแต่ละประเภท เฉพาะเรื่องที่เหมาะสมจะนำมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งมีทั้งสิ้น 35 เรื่อง มาวิเคราะห์ตามแบบการวิเคราะห์ที่สร้างขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้นำแบบวิเคราะห์เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านที่สร้างขึ้น โดยครอบคลุมเนื้อหาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านค่านิยม ด้านความเชื่อ และด้านวิถีชีวิต-ความเป็นอยู่ มาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ทั้ง 35 เรื่อง

2. ในการวิเคราะห์เนื้อหา เมื่อผู้วิจัยอ่านนิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่องพบข้อความใดที่มีใจความเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตามแบบการวิเคราะห์จะบันทึก 1 รอยคะแนน

3. นำข้อมูลที่เป็นความถี่ในแต่ละด้านมาคำนวณหาค่าร้อยละ เสนอผลการวิเคราะห์ในรูปความเรียง และตารางประกอบความเรียง

นำเสนอโครงการ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มานำเสนอโครงการการเรียนการสอนวิชา นิทานพื้นบ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก โครงการนี้ประกอบด้วยตัวอย่างแผนการสอนเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้าน ของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จำนวน 8 แผน หลังจากนั้นนำโครงการที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน (ชุดเดียวกับผู้ตรวจแบบวิเคราะห์เนื้อหา) แล้วนำโครงการมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหา นิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกทั้ง 7 ประเภท จำนวน 35 เรื่อง ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านค่านิยม ด้านความเชื่อ และด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สรุปผลได้ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านทั้ง 7 ประเภท จำนวน 35 เรื่อง ที่นำมาวิเคราะห์ปรากฏเนื้อหาด้านค่านิยมมากที่สุด ที่ปรากฏรองลงมา ได้แก่ ด้านความเชื่อ และด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตามลำดับ ส่วนที่ปรากฏน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
2. ด้านค่านิยม ประเด็นที่ปรากฏมากที่สุด คือ ค่านิยมเกี่ยวกับคุณธรรมทางศาสนา ได้แก่ ความกตัญญูตบแด่ผู้มีพระคุณ ความซื่อสัตย์สุจริตทั้งกาย วาจา ใจ ความเมตตา-กรุณาไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ และความสามัคคี ที่ปรากฏ

รองลงมา คือ ค่านิยมเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเคร่งครัด การมีความยุติธรรม และการเคารพเชื่อฟังและให้เกียรติผู้ที่มีอาวุโสกว่าที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ ค่านิยมเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง และมีความรับผิดชอบ ได้แก่ การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำ การประกอบอาชีพอย่างสุจริตไม่เลื่องงาน และการมีความอดทนเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

3. ด้านความเชื่อ ประเด็นที่ปรากฏมากที่สุด คือ ความเชื่อเรื่องการนับถือภูตผี เทวดา ได้แก่ เสาหลักเมือง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่ ที่ปรากฏรองลงมา คือ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ได้แก่ การทำนายดวงชะตา ที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ ความเชื่อเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ การเกิดฟ้าร้อง ฟ้าผ่า และลมพายุ

4. ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเด็นที่ปรากฏมากที่สุด คือ การประกอบอาชีพ ได้แก่ การประมง การกลั่นกรอง การหาของป่าล่าสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย และการรับราชการ ที่ปรากฏรองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครอง และตามใจมากเกินไป และการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย ที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ การศึกษา ได้แก่ การศึกษาในครอบครัว และการศึกษาที่วัดโดยมีพระเป็นผู้สอน

5. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ประเด็นที่ปรากฏมากที่สุด คือ ประเพณีเนื่องในงานมงคลสมรส ได้แก่ การสู่ขอ การหมั้นหมาย และการทำพิธีรดน้ำแต่งงาน ที่ปรากฏรองลงมาคือ ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ได้แก่ การเก็บศพ การเผาศพ และการไว้ทุกข์ ที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ ประเพณีเนื่องในการบวช ได้แก่ การเตรียมตัวก่อนบวช และการบวชภาค ส่วนประเด็นที่ไม่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่องใดเลย คือ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด และประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญในเทศกาลต่าง ๆ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการการเรียนการสอนวิชานิทานพื้นบ้าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ซึ่งเสนอเป็นตัวอย่างแผนการสอน แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่านประเมิน (ชุดเดียวกับผู้ตรวจแบบวิเคราะห์เนื้อหา) ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการ และแผนการสอน

ดังกล่าว พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นผู้วิจัยนำโครงการ และแผนการสอนมาแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาניתานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียง 7 ประเภท จำนวน 35 เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอน วิชา ท 031 ניתานพื้นบ้าน พบว่า

1. เนื้อหาเกี่ยวกับค่านิยมมีมากที่สุด และเป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับคุณธรรมทาง ศาสนา ได้แก่ ความกตัญญูต่ผู้ที่มีพระคุณ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ และความสามัคคี ดังเห็นได้จากพฤติกรรมของตัวละคร ในניתานพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุนทรี ดวงทิพย์ (2525 : 124) ที่พบว่า ניתานพื้นบ้าน ตาบล่ำทำไม้ อ่าเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ได้ สะท้อนถึงค่านิยมของคนในท้องถิ่น คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจกว้างขวาง ความเมตตา- กรุณา ความกตัญญู และความซื่อสัตย์ นอกจากนี้งานวิจัยของ อุกัย วรสุวรรณรักษ์ (2525 : 102) ที่พบว่า ניתานพื้นบ้านชาวไทยภูเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย ได้กล่าวถึงการอบรมสั่งสอน ของสมาชิกในสังคม ในด้านจริยธรรม โดยเน้นเรื่อง ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา และ ความกตัญญูต่ผู้ที่มีพระคุณ สำหรับงานวิจัยของ ภัสสร่า อินทรกำแหง (2532 : 164) เรื่อง การศึกษามโนทัศน์ทางจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในניתานพื้นบ้าน ของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ปรัชญา มโนทัศน์ทางจริยธรรมในเรื่องความสัตย์ และความ กตัญญูเช่นกัน จะเห็นได้ว่าניתานพื้นบ้านในแต่ละภาคของสังคมไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม คุณธรรมทางศาสนาทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากสังคมไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ จึงให้ ความสำคัญกับคำสั่งสอนในพุทธศาสนา ניתานพื้นบ้านเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่มีเนื้อหาสอดแทรก คุณธรรมทางศาสนา เพื่อใช้อบรมสั่งสอนคนในท้องถิ่น ให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีที่ถูกต้อง

2. ความเชื่อ ที่ปรากฏเด่นชัดในนิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก คือ เรื่องการนับถือภูต ผี เทวดา อันได้แก่ เสาหลักเมือง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ให้ความคุ้มครองคน และสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุไร ดีจรัส (2530 : 284) ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์นิทานเรื่องวงษะมาต อำเภอกอเบ็ด จังหวัดปราจีนบุรี และพบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับอมนุษย์ ได้แก่ ภูต ผี เทวดา ซึ่งมีภาพที่แตกต่างกัน คือ ภูต ผี เป็นภาพแห่งความโหดร้าย น่ากลัว อับลักษณ์ แต่ภาพเทวดาเป็นภาพแห่งความงดงาม คนดีเมื่อได้รับความทุกข์เทวดาจะช่วยให้ความเดือดร้อนนั้นหายไป การที่นิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก และนิทานเรื่องวงษะมาต ของอำเภอกอเบ็ด จังหวัดปราจีนบุรี สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องการนับถือภูต ผี เทวดา เช่นเดียวกัน อาจเนื่องมาจากสภาพทางภูมิประเทศ คือ ที่ตั้งของจังหวัดปราจีนบุรี อยู่ใกล้กับจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด จึงมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน

3. ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของท้องถิ่นนี้ มีการประกอบอาชีพค้าขาย การประมง การกลั่นกรรม การหาของป่าล่าสัตว์ ทั้งนี้จากสภาพทางภูมิประเทศของจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด มีพื้นที่ติดกับทะเล ดังนั้นจึงมีการเดินเรือเพื่อติดต่อค้าขายกันระหว่างท้องที่ และการประกอบอาชีพ การประมงเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศนี้อย่าง ทานตมิช (2522 : 8) ที่ศึกษา และรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก (ระยะต้น) พบว่า อาชีพของคนในภาคตะวันออก ได้แก่ ทำนา ทำสวน จักสาน ทอเสื่อ ทอผ้า ทำครก ประมง ล้วนเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งสิ้น

4. เนื้อหาด้านขนบธรรมเนียมประเพณีปรากฏน้อยที่สุด และที่กล่าวถึง ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ประเพณีเนื่องในการบวช และประเพณีเนื่องในงานมงคลสมรส แต่ไม่ปรากฏประเพณีเกี่ยวกับการเกิด และประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญในเทศกาลต่าง ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ เนื้อหาของนิทานทั้ง 35 เรื่อง มีเนื้อหาที่กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีน้อย จึงไม่ปรากฏเนื้อหาที่กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับการเกิด และประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญในเทศกาลต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

1. การนำนิทานพื้นบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรศึกษาเนื้อหาของนิทานพื้นบ้าน เลือกเรื่องที่เหมาะสมและสอดคล้องกับค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ของท้องถิ่นตนให้มากที่สุด จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ควรนำนิทานพื้นบ้านมาใช้สอน หรือจัดกิจกรรมให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ เช่น วิชาท้องถิ่นของเรา วิชาพุทธศาสนา ในหมวดวิชาสังคมศึกษา เป็นต้น
3. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอโครงการการเรียนการสอนนิทานพื้นบ้านของท้องถิ่นอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชา ท 031 นิทานพื้นบ้าน
4. ควรมีการจัดบันทึกและรวบรวมนิทานพื้นบ้านของจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกที่กระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ มาจัดทำเป็นรูปเล่ม เพื่อใช้ศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย